

quod de feudo sit controversia; ut liquet ex cit. c. *Præterea*, ibi: « Si inter duos vassallos de feudo sit controversia; » tum quia, si dominus contra extraneum posset cognoscere de feudo, hoc ipso foret iudex in propria causa, contra L. un. C. « Ne quis in sua causa, » etc.

130. *Quæ conditiones requirantur, ut domino feudi competat jurisdictio in vassallos?* — Inferitur proinde, ad hoc, ut domino feudi competat jurisdictio in vassallos, conformiter dictis n. 119 et seqq. duas requiri conditiones. *Primo*, ut controversia sit super feudo, vel jure feudali, ita ut lis, ex legibus, seu consuetudinibus feudorum decidenda sit: nam in cæteris causis iudex ordinarius rei erit adeundus. *Secundo*, ut uterque litigantium recognoscat dominum feudi, hoc est, fateatur se ejusdem esse vassallum: sive dein id fiat respectu ejusdem feudi, et quilibet velit ostendere de jure suo; sive ipsi sint vassalli ejusdem respectu diversorum feudorum, et contendant ad invicem super aliqua quæstione feudali. Et hæc duæ conditiones clare desumuntur ex cit. § *Præterea*, junctis illis, quæ in præcedentibus duabus conclusionibus continentur.

131. *Quis sit iudex, quando quæstio feudalis agitur inter dominum et vassallum de dominio directo?* — Quæritur III. Quis sit iudex, quando quæstio feudalis oritur inter dominum et vassallum? Resp. I. Si quæstio feudalis agitur inter dominum et vassallum de dominio directo; dum videlicet actor asserit se esse dominum feudi, reus vero negat, dicendo rem esse allodialem: tunc iudex ordinarius rei habebit cognitionem; et quidem ecclesiasticus, si reus sit clericus; aut sæcularis, si reus fuerit laicus. Ita Abbas in d. c. *Cæterum*. n. 20, et Fagnanus ibid. n. 13 et seqq. h. t. citans insuper Innocentium, Joan. Andream, et alios communiter. Idque merito. Nec enim tunc potest cognoscere ille, qui dicit se esse dominum feudi; quia foret iudex in propria causa, contra cit. L. un. C. « Ne quis in sua causa, » etc. Nec possunt cognoscere pares curiæ, quia, qui negat dominum feudi, negat etiam pares curiæ.

132. *Quis sit iudex, quando feudalis agitur inter dominum et vassallum de dominio indirecto?* — Accedit, quod negato dominio directo, pariter negetur causam esse feudalem; unde ejusmodi quæstio, veluti præjudicialis, ante omnia alia erit examinanda, et terminanda. Et quia istud ab alio fieri nequit, ut

dictum; remanet, quod ejusmodi quæstio de dominio directo, sit cognoscenda, et definienda, a iudice ordinario rei; arg. c. *Tua*, 3. de *Ordine cognitionis*. Et si is judicaverit dominum directum pertinere ad dominum feudi, sicque rem esse feudalem, remittat causam ad eundem dominum feudi.

133. *Vassallus negans feudum, cadit a jure feudi; et quando?* — Ubi tamen sciendum, quod vassallus negans feudum, si convincatur, cadat a jure feudi ipsoque in pœnam suæ inficiationis privandus existat, L. ult. ff. de *Rei vindicat.* et lib. II. *Feudor.* tit. XXVI. *Si de feudo defuncti.* § *Vassallus si.* Quamquam hoc procedat solum, si quis prorsus negavit feudum spectare ad dominum, ac de super fuit convictus; secus, si dubitanter dixit se nescire; neque fraudulentè hoc ipsum sciens, seu cum scire potuisset, ac debuisset, negaverit: prout est expressum in cit. lib. II. *Feud.* tit. XXXIV. de *Lege Corradi.* § *Si fuerit.* ac notat Abbas in d. c. *Cæterum* n. 21. h. t.

134. *Si inter dominum et vassallum oriatur quæstio circa feudum super dominio utili, cognoscunt pares curiæ.* — Resp. III. Si autem inter dominum et vassallum oriatur quæstio dumtaxat super dominio utili, vel alio jure feudum concernente; puta, an feudum sit devolutum necne: utrum ex eo debeatur tributum, aut hujusmodi: tunc in casu cognoscunt pares curiæ, si hos dominus habuerit. Ita Glossa fin. in cit. c. *Cæterum.* et Innocentius, ibid. n. 4; Fagnanus, n. 17. et seqq. h. t. et alii. Idque habetur expressum in cit. cap. *Imperialem.* lib. II. *Feud.* tit. 55. « De prohibita feudi alienatione. per Frideric. » § *Præterea*, illis verbis: « Si vero inter dominum et vassallum lis oriatur, per pares curiæ, a domino sub fidelitatis debito conjuratos, terminetur. »

135. *Pares curiæ, qui?* — Ubi per « pares curiæ, » intelliguntur alii vassalli ejusdem domini. Et dicuntur *Pares*, a paritate feudorum: quia debent habere ab illo domino consimilia feuda: ut si est causa comitum, tunc alii comites vassalli erunt iudices; si causa inferiorum, tunc inferiores vassalli iudicabunt, et sic de aliis. Abbas in c. *Cæterum*, n. 14. post Innocentium, ibid. n. 3, et Fagnanus, n. 19. h. t.; vel, quia sunt vassalli ejusdem domini directi, habentes ab ipso feudum in eodem territorio; ut inquit Pirhing h. t. n. 152. post Mynsinger, cent. IV. observat. 89. in fin.

136. *Qualiter ab utraque parte sint eligendi?* — Et ejusmodi pares curiæ ab utraque parte

concorditer sunt eligendi: vel si erit dissensio, tunc dominus suo nomine debet eligere primo loco, quem, aut quos voluerit; deinde vassallus cum ipso litigans similiter suo nomine eliget, quem, vel quos voluerit, secundum numerum a domino approbatum; ita ut numeri æqualitas inter utrosque observetur. Textus est in lib. II. *Feud.* tit. 16, « De controversia feudi apud pares terminanda. »

137. *Quid, si dominus feudi non habeat pares curiæ? Ulicubi in horum locum successit iudex ordinarius.* — Additur notanter in conclusione, « Si hos dominus habuerit. » Nam si dominus feudi pares curiæ non habeat, tunc quæstio ejusmodi vel apud arbitros communi partium consensu electos, vel apud iudicem ordinarium rei, seu in cujus territorio res sita est, tractanda et terminanda erit. Nam, ex quo non potest servari modus a lege specialiter inductus, debet res atque jurisdictio redire ad naturam suam primævam: atque cæteroquin generale est, quod actor sequatur forum rei, cap. v et viii de *Foro compet.* ergo hoc ipsum in tali casu (nisi adhibeantur arbitri) est observandum. Glossa in cit. cap. *Imperialem.* lib. II. *Feud.* § *Præterea.* §. *Per pares.* Abbas c. *Cæterum.* n. 14. h. t. Engel tit. de *Feudis*, n. 51. circa finem, citans alios. Quinimo alicubi (prout de patria nostra, imo fere de tota Europa, testantur commentarii ad jus Bavaricum illustriss., et excellent. D. Gaspari Schmid, p. m. tom. I. in *Semicenturia* 2, controvers. X, n. 9.) in locum parium curiæ successit iudex ordinarius.

138. *Dominus feudi nequit cognoscere super crimine clerici vassalli.* — Quæritur IV. Utrum super crimine clerici vassalli delinquentis possit dominus laicus feudi cognoscere eumque punire, ac feudo privare? Resp. I. Quando contra clericum vassallum agitur criminaliter, vel civiliter, super crimine ad amissionem feudi; v. g. an is sit reus prodictionis, aut alterius delicti, ob quod mereatur feudum amittere: nequit de hujusmodi crimine cognoscere sæcularis iudex, aut dominus feudi, sed remittenda est cognitio hujus ad proprium iudicem ecclesiasticum clerici rei. Ita Abbas in c. *Verum.* n. 17. de *Foro compet.* post Innocentium; Barbosa, lib. I. *Jur. ecclesiast. univ.* cap. xxxix. § 2. n. 135. et seqq.; Farinacius tom. I. *Practio. criminal.* lib. I. tit. I. quæst. 8, n. 22. et alii ab his citati. Ratio est, quia de omni crimine clericus non nisi coram ecclesiastico iudice conveniri debet, can. *Nullus*

judicium. et seqq. 11. q. 1. et c. *Clerici.* 8. h. t. ubi etiam reprobat omnino consuetudo in contrarium (quale consuetudinarium est jus feudale) estque amplius dictum supra § 4. n. 83. et seqq.

139. *Bene tamen super delictis improprie dictis, quæ post se feloniam trahunt.* — Dices: Potest iudex sæcularis cognoscere super delictis, quæ post se feloniam trahunt: ut si vassallus omittat petere investituram legitimo tempore: si feudum irrequisito domino alienet; si domino periculum non denuntiet, aut illi non succurrat, et hujusmodi; ergo. Resp. hæc non tam esse delicta, quam causas privationis feudi ex contractu feudali descendentes: unde non mirum est, quod de his, quæ non nisi improprie delicta vocantur, cognoscere possit iudex laicus; nam qui consentit in contractum feudi, consentit etiam ex pacto et conventionem in ea, quæ feudum secum fert. Secus dicendum de criminalibus, seu delictis proprie dictis: qualia sunt, quæ jure naturali, divino, ac ecclesiastico illicita sunt, aut prohibita: ut est proditio, parricidium, violentia, vel stuprum personæ domini, aut uxori, seu filiæ ipsius illatum, et hujusmodi.

140. *An dominus feudi possit clericum feudum auferre ob crimen de quo per iudicem ecclesiasticum est condemnatus?* — Resp. II. Quod si iudex ecclesiasticus condemnaverit clericum vassallum domini laici de crimine, ob quod debeat is feudum amittere; tunc dominus ille laicus, si velit, potest clerico feudum auferre: secus, si clericus vassallus per suum prælatum fuerit absolutus a crimine. Ita Joan. Andreas in c. *Verum.* n. 4. et Abbas, ibid. n. 17. de *Foro compet.* citans Innocentium, et alii. Nam quia laicus nequit cognoscere super criminibus clericorum, sed horum cognitio ad solum iudicem ecclesiasticum pertinet, ut dictum; ergo etiam privatio feudi ob crimen, non nisi juxta sententiam iudicis ecclesiastici, regulanda venit.

141. *Etiam injiciendo manus in clericum vassallum, qui resistit, nec vult possessionem feudi relinquere.* — Dices: Si potest dominus feudi exequi sententiam iudicis ecclesiastici, clericum vassallum condemnantis, sicque ipsi feudum auferre; ergo, quando clericus vassallus resisteret, nolletque possessionem feudi relinquere, poterit etiam dominus feudi in eum manus injicere, ac vi a possessione feudi expellere: atqui hoc non videtur dicendum, cum repugnet can. *Si quis suadente.* 17. q. 4.

ergo. Resp. neg. sequel. Etsi enim Innocentius id totum concesserit, asserens hoc esse speciale in feudo, ejus tamen opinio communiter non approbatur.

142. *Etiā injiciendo manus in clericum vassallum, qui resistit, nec vult possessionem feudi relinquere.* — Dicendum proinde, quod dominus feudi possit sententiam ejusmodi mandare executioni, non quidem tangendo personam clerici (in hanc enim, utpote specialiter consecratam, et exemptam, vi feudi jurisdictionem non habet), sed compellendo eam aliis mediis; puta, terrore armorum, aut colonos, pro ipso feudum detinentes, vi inde repellendo: per hoc enim non agitur contra cit. can. *Si quis suadente*. Quod si vero clericus condemnatus personaliter feudum detineat, neque illud relinquere velit: tunc, sicut cognitio de crimine, ac sententia ferri debuit per judicem ecclesiasticum, ita per eundem fieri debet etiam compulsio absque eo, quod laicus vim inferat in personam clerici vassalli, Abbas in d. c. *Verum*, n. 23 et 24. *de Foro compet.* post Joan. Andream, et alios, hanc sententiam appellans tutiorem, et veriorum.

143. *Quando feudum est Ecclesie, an et qualiter ob crimen clerici feudum ipsi auferatur.* — Ceterum haec tenus dicta potissimum procedunt, quando feudum est paternum, seu spectans ad clericum vassallum: tali enim feudo clericus criminatus, ob proprium crimen privari meretur. Quod si autem feudum sit Ecclesie, tunc quia delictum personae non debet redundare in detrimentum Ecclesie, utpote quae non peccavit, juxta reg. 76 jur. in 6. tali feudo non privatur Ecclesia, saltem non perpetuo. Quod ultimum notanter additur: nam vivente clerico vassallo criminato auferitur quidem feudum ab Ecclesia, ac pertinet ad dominum directum: verum clerico illo mortuo revertitur feudum ad Ecclesiam, sicut successor in beneficio recuperat feudum. Textus est in lib. II. *Feud.* tit. 40. *de Capitulis Corradi*. § fin. Plura de feudis tum civilistae, tum canonistae in lib. III. *Decretalium*, tit. XX. *de Feudis inscripto*.

§ VI.

DE ILLIS, QUI POSSUNT UT ACTORES, VEL REI, STARE IN JUDICIO.

144. *Generaliter omnes possunt stare in judicio, qui nullo jure prohibentur.* — Quæritur I.

Qui omnes possunt ut actores, vel rei, stare in judicio? Resp. I. Generaliter loquendo omnes illi possunt in judicio stare ut actores, et rei, qui nullo jure prohibentur. Ita Speculator, tit. *de Actore*, § 1. n. 1. et communis. Nam hoc ipso, quod quis nullo jure sit prohibitus, censetur habere legitimam personam standi in judicio; prout in simili dicitur. I. *Mutus*. ff. *de Procuratorib.* et c. *Cum apud sedem*, 23. *de Sponsalib.* sicque et agere, et conveniri potest. Æquitati siquidem, jurique naturali consentaneum est, quod quilibet jus suum privatum, aut publicum reipublicae, defendere possit; vel sub persona actoris petendo, quod suum, aut reipublicae est; vel sub persona rei repellendo injustas actiones sibi intentatas, nisi a legibus specialiter arceatur.

145. *Sunt tamen plures personae sic prohibita.* — Resp. II. Plures nihilominus sunt personae, quae in judicio stare prohibentur; sicque agere, aut conveniri non possunt, vel saltem non sine alterius consensu. Ita communis, ac praesertim Speculator cit. tit. *de Actore*. et tit. *de Reo*, ubi fusissime praesentem materiam examinat, et resolvit; quae etiam declaratur in inductione.

146. *Excommunicatus, an, et qualiter in judicio stare prohibetur?* — Sic imprimis excommunicatus excommunicatione majori, tanquam actor in judicio stare non potest: quanquam conveniri non possit, et conventus in judicio per alium respondere teneatur; ne alioquin, si conveniri non posset, de sua malitia commodum reportare videretur, c. *Intelleximus*. 7. h. t. ubi Glossa, et doctores communiter. Fatendum tamen, quod excommunicatus, ubi se injuste gravatum, ac condemnatum existimat, excipere, appellare, et omnem justam defensionem (excepta potestate reconveniendi) facere non prohibetur, c. *Cum inter*. 5. *de Exceptionib.* Imo etiam super causa excommunicationis, quam contendi sibi esse injuste inflictam, ac etiam appellationis, possit rescriptum apostolicum impetrare, cap. 1. *de Rescript.* in 6. estque uberius dictum supra l. I. tit. 3. *de Rescript.* § 2 n. 43 et seqq. et tit. 38. *de Procuratorib.* § 2. n. 30. et seqq.

147. *Filiusfamilias absque patris consensu in judicio stare nequit.* — Deinde filiusfamilias absque patris consensu in judicio regulariter stare non potest, cap. ult. § fin. h. t. in 6. Et si secus fiat, atque filius in potestate patris constitutus, licet sit majorennis, absque patris consensu contra quemlibet extraneum

§ VI. DE ILLIS, QUI POSSUNT UT ACTORES, VEL REI, STARE IN JUDICIO. 491

agat, vel ab eo judicialiter conveniatur, judicium est nullum. I. *Cum non solum*. § *Sancimus*. C. *de Bonis quae liberis*, etc., et L. 1. § fin. C. *de Annali exception.* ac notat Speculator in cit. tit. *de Actore*, § 1. n. 22. asserens consensum patris hic exigere ad solemnitatem.

148. *Exceptis certis casibus.* — Additur vero, « regulariter stare non potest. » Nam imprimis filiusfamilias sine patris assensu potest stare in judicio quoad causas beneficiales, et spirituales, ac dependentes ab ipsis, cit. cap. ult. h. t. in 6. Deinde quoad bona sua castrensia, vel quasi castrensia: in his enim etiam contra patrem agit, l. *Lis nulla*. ff. *de Judiciis*, juncta Glossa fin. ibid. *Tertio*, quando filiusfamilias non suo, sed alterius nomine agit, c. *Qui generaliter*. 5. § *Necdum*. *de Procuratorib.* in 6. ubi filiusfamilias potest fieri procurator alterius, etiam ad judicia, absque patris assensu. Tacentur alii casus, de quibus Glossa d. cap. ult. § *Regulariter*. h. t. in 6.

149. *Furiosus, prodigus et servus, non possunt stare in judicio.* — *Tertio*, furiosus, vel mente captus, sicut et prodigus, cui bonis per judicem interdictum est, non nisi per curatorem, qui eorum nomine agat, vel respondeat, possunt stare in judicio, l. I. C. *de Curatore furios. et prodig.* Sed nec servus, seu mancipium in judicio interesse potest ut actor, reus, vel iudex, l. *Servus*. C. *de Judiciis*: nam quoad actus judiciales servi, pro nullis, seu pro mortuis habentur, l. *Quod attinet*. ff. *de Reg. jur.* Tacentur nunc alii in progressu enumerandi.

150. *Mulieres invito in causis civilibus ad judicium personaliter evocari nequeunt.* — Quæritur II. An mulieres possint personaliter stare in judicio, atque ad hoc compelli? Resp. I. Quantum ad propositum. Bonifacius VIII, can. 2. h. t. in 6. decrevit in hæc verba: « Mulieres (quas vagari non convenit, nec virorum cœtibus immisceri) auctoritate litterarum Sedis apostolicæ, vel legatorum ipsius, aut alia quacumque (puta, ordinaria, vel delegata ab eo, ut explicat Glossa ibidem) ad judicium personaliter evocari, vel trahi invitæ, causa ferendi testimonii, aut alia qualibet, quæ in jure non exprimitur, prohibemus. » Hæc Pontifex. Concordat textus in l. *Sancimus*. C. *de Recaptis arbitris*. Unde

151. *Mulieres invito in causis civilibus ad judicium personaliter evocari nequeunt.* — Infertur primo, quod mulieres invito in causis civilibus, vel etiam criminalibus civiliter in-

tentatis, non possint compelli ad personaliter comparendum in judicio, idque nec causa ferendi testimonii, sed nec ex quacumque alia causa: ac proinde, si mulieres conveniantur in judicio, personaliter illuc accedere nequitam coguntur, sed sufficit, si respondeant per procuratorem. Quod si autem earum testimonium fuerit necessarium, iudex vel per tabellionem, expensis partis producentis missum, illud exquiret; vel etiam, cessante fraude, ipsemet iudex eas accedet pro audiendo testimonio: prout sequitur in textu cit. cap. II. h. t. in 6.

152. *At volentes personaliter venire in judicium, demptis monialibus.* — Additur notanter, « invitæ. » Nam in dictis causis mulieres, si voluerint, bene possunt personaliter venire in judicium, argumento a sensu contrario desumpto; ac notat Glossa ibid. § *Invitas*. Dummodo hinc excipiantur feminae religiosæ, seu moniales: nam hæc, etiam volentes, extra suum monasterium, vel clausuram, non sunt personaliter evocandæ ad judicium. Quod si secus quidquam attentetur, illud ipso jure irritum est ac inane; prout subjungitur in cit. cap. II. § fin. h. t. in 6.

153. *In causis criminalibus coguntur mulieres etiam invitæ ad personaliter comparendum.* — Infertur ulterius, quod in causis criminalibus criminaliter intentatis bene possint mulieres, etiam invitæ, cogi ad personaliter comparendum in judicio; sicque ipsæ ob commissam crimina personaliter citari, imo et capi, atque incarcerari. Nam textus n. 150. allegatus prohibet solum, ne mulieres invito cogantur personaliter venire in judicium « ex qualibet causa, quæ in jure non exprimitur. » Atqui causa criminalis criminaliter intentata habetur in jure expressa, seu excepta in cap. I. h. t. in 6. juncta Glossa ibid. § *Criminalis*, cum concordantiis. Nam quod in causa criminali non possit intervenire procurator, jam dictum est supra lib. I. tit. XXXVIII. *De Procuratoribus*. § 3. n. 2. et seqq. (ADNOTATIO XXIX.)

154. *Pupillus absque tutoris auctoritate, non habet legitimam personam standi in judicio.* — Quæritur III. Utrum pupilli, ac minores viginti quinque annis, habeant legitimam personam standi in judicio? Resp. I. Pupillus, ante quatuordecim annos, ex defectu ætatis non habet personam standi in judicio; adeoque is neque agere, neque conveniri potest in judicio absque tutoris auctoritate: et si secus fiat, sententia lata contra pupillum ipso jure non tenet. Patet hoc ex l. I. C. « Qui le-